

KESTLIK TARBIMINE JA TOOTMINE

Kestlik majanduskasv on Euroopa Liidu üks peamisi eesmäärke. Kuna loodusvarasid jääb maailmas üha napimaks, peavad nii tootjad kui ka tarbijad leidma võimalusi, kuidas vähemaga rohkem ära teha. Et tulla selle probleemiga toime ajal, mil kliima kiirelt muutub ning nõudlus energia ja ressursside järele üha kasvab, on EL võtnud mitmesuguseid poliitikameetmeid ja teinud algatusi, mille eesmärk on kestlik tarbimine ja tootmine. Need peaksid parandama toodete üldist keskkonnatoimet kogu nende olelusringi vältel, edendama nõudlust paremate toodete ja tootmistehnoloogiate järele ning aitama tarbijatel teha teadlikke valikuid.

ÕIGUSLIK ALUS

Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklid 191–193.

SAAVUTUSED

A. Säätva tarbimise ja tootmise tegevuskava

Juulis 2008 esitas komisjon säästva tarbimise ja tootmise ning säästva tööstuspoliitika meetmete ja ettepanekute paketi ([COM\(2008\)0397](#)) eesmärgiga parandada toodete keskkonnatoimet nende olelusringi vältel, suurendada tarbijate teadlikkust ja nõudlust säästvate kaupade ja tootmistehnoloogiate järele, edendada ELi tööstuse innovatsiooni ja tegeleda rahvusvaheliste aspektidega. Need ettepanekud tuginevad olemasolevatele ELi poliitikavaldkondadele (nt terviklik tootepoliitika, mille raames võeti esimesena Euroopa poliitikas ametlikult kasutusele olelusringipõhine mõtteviis) ning täiendavad neid. Olelusringipõhise mõtteviisi eesmärk on leida võimalusi kaupade ja teenuste täiustamiseks nii, et see leevendaks nende keskkonnamõju ja vähendaks ressursside kasutamist toote või teenuse igas olelusringi etapis (toorained / tarneahelad / toote kasutamine / kasutuse lõpp: kõrvaldamise mõju ja võimalused korduskasutuseks või ringlussevõtuks). Säätva tarbimise ja tootmise tegevuskava tõi kaasa algatusi järgmistes valdkondades: ökodisaini direktiivi laiendamine, ökomärgise määruse muutmine, keskkonnajuhtimis- ja -auditeerimissüsteemi määruse muutmine, õigusaktid keskkonnahoidlike riigihangete kohta, ressursitõhususe tegevuskava ja ökoinnovatsiooni tegevuskava (vt allpool).

Need vahendid kuuluvad lahutamatuelt ELi uue kestliku arengu strateegia juurde, mille läbivaatamisega 2009. aastal toetati ELi ammust kindlat otsust tulla toime kestliku arenguga seotud probleemidega, tunnistades ka, et on oluline tugevdada koostööd partneritega väljaspool ELi, näiteks ÜRO Marrakechi protsessi kaudu.

B. Ressursitõhusa Euroopa tegevuskava

Järgides „Euroopa 2020“ juhtalgatust ressursitõhususe kohta, milles nõuti strateegiat, et määrata kindlaks keskpikad ja pikaajalised eesmärgid ja nende saavutamise viisid, algatati 2011. aastal ressursitõhusa Euroopa tegevuskava. Selles pakutakse välja võimalusi, kuidas tõsta ressursitootlikkust ning siduda majanduskasv lahti ressursside kasutamisest ja selle keskkonnamõjust (vt ka teabelehte [2.5.6](#) ressursitõhususe ja ringmajanduse kohta).

C. Ökomärgis ja energiamärgistus

Märgised annavad olulist teavet, mis võimaldab tarbijatel teha teadlikke valikuid. Euroopa ökomärgis on vabatahtlik kava, mis loodi 1992. aastal eesmärgiga innustada ettevõtteid tooma turule teatavatele keskkonnakriteeriumidele vastavaid tooteid ja teenuseid. Kriteeriumid määrab kindlaks ja vaatab läbi Euroopa Liidu ökomärgise komisjon, kes vastutab ka nendega seotud hindamis- ja kontrollinõuete eest. Need avaldatakse Euroopa Liidu Teatajas. Ökomärgise saanud toodetel ja teenustel on lillelogo, mille abil tarbijad – nii avaliku kui ka erasektori ostjad – võivad need kergesti ära tunda. Siiani on märgist omistatud puhastusvahenditele, kodumasinadele, pabertoodetele, rõivastele, kodu- ja aiatarvetele, määrdeainetele ja teenustele, nt turistide majutusele. Ökomärgise kriteeriumid ei põhine ühelainsal teguril, vaid uuringutel, milles on analüüsitud toote või teenuse keskkonnamõju kogu olelusringi vältel. Ökomärgise määruse ((EÜ) nr 66/2010) muutmisega 2008. aastal sooviti edendada vabatahtliku ökomärgise kava, vähendades eeskirjade täitmisega seotud kulusid ja bürokraatiat.

Komisjon esitas 30. juunil 2017 ökomärgise määruse hindamise (toimivuskontrolli) järeldused. Komisjon leidis, et määrus on asjakohane, üldiselt sidus ja annab ELi lisaväärtust. Komisjon jõudis siiski ka järeldusele, et määrus on osaliselt mõjus (kuna see võimaldab märgist kandvate toodete puhul keskkonnahoidlikkust, kuid kriteeriumid ei pruugi olla piisavad ja teatavate tooteliikide puhul on nende kasutamine madal) ning osaliselt tõhus (kuna nõuete täitmise kulud takistavad mõnel juhul osalemist). Direktiiviga 92/75/EMÜ kehtestati Euroopa Liitu hõlmav suurte kodumasinade (nn valgete kaupade) energiamärgistuse kava, mille kohaselt esitatakse potentsiaalsetele tarbijatele toodete siltidel ja brošüürides kõikide pakutavate mudelite energiatarbimise määrad. ELi energiamärgisest on alates selle kasutuselevõtust 1995. aastal saanud laialdaselt tuntud ja tunnustatud juhis tootjatele ja tarbijatele. Juunis 2010 muudeti energiamärgistuse direktiivi (2010/30/EÜ), et laiendada selle reguleerimisala suuremale hulgale toodetele – nii energiat tarbivatele kui ka muudele energiaga seotud toodetele. Komisjon tegi 15. juulil 2015 ettepaneku naasta ühtse energiamärgistuse skaala A–G juurde. 4. juuli 2017. aasta määruse (EL) 2017/1369 (millega kehtestatakse energiamärgistuse raamistik ning tunnistatakse kehtetuks direktiiv 2010/30/EL) raames on loodud uued energiamärgistuse nõuded üksikutele tooterühmadele. Täpsemalt liigitatakse alates 2021. aastast ümber viis tooterühma (külmikud, nõudepesumasinad, pesumasinad, telerid ja lambid): näiteks energiatarbimisklassi A+++ toode muutub pärast liigituse muutmist B-klassi tooteks, ilma et selle energiatarbimine muutuks. A-klass jäetakse esialgu tühjaks, et sinna

oleks võimalik liigitada energiatõhusamaid mudeleid. See võimaldab tarbijatel kõige energiatõhusamaid tooteid paremini eristada.

D. Ökodisain

Ökodisaini direktiiviga tagatakse toodete tehniline täiustamine. Direktiiviga 2005/32/EÜ kehtestatakse raamistik energiat tarbivatele toodetele ökodisaini nõuete sätestamiseks ning muudetakse direktiive 92/42/EMÜ, 96/57/EÜ ja 2000/55/EÜ selliste toodete nagu katelde, arvutite ja telerite energiatõhususe nõuete kohta. Vahepeal on komisjon võtnud komiteemenetluse korras vastu mitu 2005. aasta direktiivi rakendusmeedet. 2005. aasta direktiivi muutmisega 2009. aastal (direktiiv 2009/125/EÜ) laiendati selle kohaldamisala lisaks energiat tarbivatele toodetele ka muudele energiaga seotud toodetele: need on tooted, mis kasutamise käigus ise energiat ei tarbi, kuid mõjutavad energiatarbimist kaudselt, näiteks vett tarbivad seadmed, aknad või soojustusmaterjalid. Komisjon avaldas 2012. aastal direktiivi 2009/125/EÜ läbivaatamise tulemused, milles järeldati, et ökodisaini direktiivi ei ole vaja kohe muuta ega selle kohaldamisala laiendada energiaga mitteseotud toodetele.

E. Keskkonnajuhtimis- ja -auditeerimissüsteem (EMAS)

EMAS on juhtimisvahend, mis võimaldab ettevõtjatel ja muudel organisatsioonidel hinnata ja parandada oma keskkonnatoimet ning selle kohta aru anda. Süsteem on olnud ettevõtjate käsutuses alates 1995. aastast, kuid oli alguses piiratud tööstussektori ettevõtjatega. Alates 2001. aastast on süsteem siiski avatud kõigile majandussektoritele, sealhulgas avalikele ja erasektori teenustele. EMASi määrust ((EÜ) nr 1221/2009) muudeti ja kohandati 2009. aastal, et ergutada rohkem organisatsioone end selles süsteemis registreerima. EMASi määruse muutmisega parandati süsteemi kohaldatavust, suurendati selle usaldusväärsust, nähtavust ja ulatust. 2017. aastal muudeti EMASi määruse I, II ja III lisa, et lisada standardi ISO 14001:2015 läbivaatamisega seotud muudatused. Määrus (EL) nr 2017/1505, millega kõnealuseid lisasid muudetakse, jõustus 18. septembril 2017.

F. Keskkonnahoidlik riigihange

Keskkonnahoidlik riigihange on vabatahtlik poliitika, mis aitab riigiasutustel osta väiksema keskkonnamõjuga tooteid, teenuseid ja töid. Keskkonnahoidliku riigihanke ideed on viimastel aastatel laialdaselt tunnustatud kui kasulikku vahendit, mis suunab turgu keskkonnahoidlikumate toodete ja teenuste poole ning vähendab riigiasutuste tegevuse keskkonnamõju. Liikmesriigid rakendavad keskkonnahoidlikku riigihanget riiklike tegevuskavade kaudu. Kaks 2004. aastal vastu võetud riigihanke teemalist direktiivi (2004/18/EÜ ja 2004/17/EÜ) on esimesed, milles on viidatud konkreetselt võimalusele arvestada hankemenetlustes keskkonnakaalutlusi, näiteks lisades tehnilistesse kirjeldustesse keskkonnanõuded, kasutades ökomärgiseid või lisades lepingu sõlmimise kriteeriumide hulka keskkonda mõjutavaid omadusi. Kolm direktiivi, mis võeti vastu 2014. aasta veebruaris ühtse turu akti kohaselt läbiviidava riigihanke-eeskirjade reformi raames – direktiivid 2014/24/EL (peamine direktiiv), 2014/25/EL (üldhuviteenuste direktiiv) ja 2014/23/EL (kontsessioonide direktiiv) – lihtsustavad asjaomaseid menetlusi, parandades ettevõtjate jaoks innovatsiooni toetavaid tingimusi ning ergutades keskkonnahoidlike riigihangete senisest ulatuslikumat rakendamist, toetades sellega üleminekut ressursitõhusale ja vähese CO₂-heitega majandusele.

Komisjon avaldas 2008. aastal teatise „Keskkonnahoidlikud riigihanked“ ([COM\(2008\)0400](#)), milles esitati mitu meetet, mida liikmesriigid ja individuaalsed hankijad peavad keskkonnahoidliku riigihanke rakendamise toetuseks võtma. Selle tulemusena on töötatud välja ELi keskkondliku riigihanke kriteeriumid, mis on osa vabatahtlikust lähenemisviisist keskkonnahoidlikule riigihankele. Praeguseks on avaldatud 21 keskkondlike riigihangete kriteeriumide kogumit konkreetsete sektorite jaoks, nt transport, kontoritöö IT-vahendid, puhastustooted ja -teenused, ehitus, soojusisolatsioon ning aiandustooted ja -teenused.

G. Ökoinnovatsiooni tegevuskava

Komisjoni poolt 2011. aasta detsembris algatatud ökoinnovatsiooni tegevuskava on järg keskkonnatehnoloogia tegevuskavale ([COM\(2004\)0038](#)) ning tugineb viimase kogemustele. Keskkonnatehnoloogia tegevuskava eesmärk oli hoogustada keskkonnahoidlike tehnoloogiate arendamist ja kasutamist ning suurendada Euroopa konkurentsivõimet selles valdkonnas.

Ökoinnovatsiooni tegevuskava on seotud peamiselt strateegia „Euroopa 2020“ innovaatilise liidu juhtalgaatusega. Selle eesmärk on laiendada innovatsioonipoliitika keskendumist keskkonnahoidlikele tehnoloogiatele ja ökoinnovatsioonile ning rõhutada keskkonnapoliitika rolli majanduskasvu tegurina. See käsitleb ka ökoinnovatsiooni takistusi ja võimalusi – eriti neid, mida üldisem innovatsioonipoliitika ei hõlma.

Ökoinnovatsiooni tegevuskava on lai poliitiline raamistik, mida võib rahastada erinevatest allikatest. Aastatel 2014–2020 on peamiseks toetusallikaks „Horisont 2020“. Muude allikate hulka kuuluvad Euroopa struktuuri- ja investeerimisfondid, nagu Euroopa Regionaalarengu Fond, keskkonna ja kliimameetmete programm (LIFE), ettevõtete konkurentsivõime ning väikeste ja keskmise suurusega ettevõtjate programm (COSME) ning ühine põllumajanduspoliitika. Suur osa ökoinnovatsiooniga tegelevatele ettevõtjatele võimaldatavast rahastamisest tuleb komisjoni loodud uutest rahastamisvahenditest, et pakkuda neile laenu- ja omakapitalivahendeid.

Viimastel aastatel on paljud ökoinnovatsiooni tegevuskava eesmärgid koondunud ringmajanduse kontseptsiooni. Ringmajandus on majandus, mis õpib looduselt, kuna seal ei lähe midagi raisku. Ökoinnovatsioon on keskse tähtsusega paljude ringmajanduse aspektide saavutamisel – tööstussümbioos ehk tööstusökoloogia, hällist hällini disain ja uued, uuenduslikud ärimudelid jne. (Vt ka teabelehte [2.5.6](#) ressursitõhususe ja ringmajanduse kohta).

EUROOPA PARLAMENDI ROLL

Euroopa Parlament on korduvalt avaldanud toetust säästva tarbimise ja tootmise tegevuskavale ning selle osadele. Euroopa Parlament tugevdas ökodisaini direktiivi 2009. aasta muutmise käigus edukalt olulusringi analüüsi kontseptsiooni ning eelkõige ressursi- ja materjalitõhususe ideed. Lisaks õnnestus parlamendil lisada üksikasjalikud sätted väikeste ja keskmise suurusega ettevõtjate kohta ning tarbijate teavitamise kohta. Samuti on Euroopa Parlament kindlalt toetanud direktiivi reguleerimisala laiendamist, nii et see hõlmaks ka energiaga seotud tooteid.

Euroopa Parlamendil oli oluline osa ka keskkonnahoidlikumaid riigihankeid võimaldavate sätete sisseviimisel riigihangete direktiividesse. Riigihanke-eeskirjade viimase muutmise raames 2014. aastal vastu võetud direktiivides toetas Euroopa Parlament muu hulgas uue „majanduslikult soodsaima pakkumuse“ käsitlusviisi rakendamist pakkumismenetluses. See võimaldab riigiasutustel panna suuremat rõhku kvaliteedile, keskkonnakaalutlustele, sotsiaalsetele aspektidele ja innovatsioonile, võttes samas arvesse ka ostetava kauba või teenuse hinda ja olelusringi maksumust.

Euroopa Parlament allkirjastas 24. jaanuaril 2006 keskkonnajuhtimis- ja -auditeerimissüsteemi (EMAS) aruande, võttes kohustuse tagada, et parlamendi tegevus oleks kooskõlas hetke parimate keskkonnajuhtimistavadega. Aastal 2007 anti Euroopa Parlamendile ISO 14001:2004 sertifikaat ja ta kanti EMASi registrisse. Euroopa Parlament kohaldab samuti keskkonnahoidlikke riigihankeid.

Oma 17. oktoobri 2013. aasta resolutsioonis väljendas Euroopa Parlament heameelt ökoinnovatsiooni tegevuskava üle. Parlament rõhutas ökoinnovatsiooni võimalikku koostoiemõju kestlike töökohtade loomisel, keskkonnakaitstes ja majandusliku sõltuvuse vähendamisel. Lisaks rõhutati resolutsioonis, et ökoinnovatsioon on olemuselt valdkondadevaheline ja seda tuleks arvesse võtta kõikides poliitikavaldkondades. Seda arvestades on parlament väljendanud heakskiitu võimalustele rahastada ökoinnovatsiooni programmide „Horisont 2020“, COSME, LIFE ja ühisest põllumajanduspoliitikast ning rõhutanud ELi uute rahastamisvahendite rolli, mis toetavad strateegia „Euroopa 2020“ innovaatilise liidu ja ressursitõhusa Euroopa juhtalgatusi.

Läbirääkimistel mitmeaastase finantsraamistiku 2014–2020 üle nõudis Euroopa Parlament, et suurendataks ELi järgmist pikaajalist eelarvet selleks ajavahemikuks, arvestades, et strateegias „Euroopa 2020“ on kestliku majanduskasvu ja töökohtade osas seatud nõudlikud eesmärgid. Läbirääkimistel konkreetsete programmide üle õnnestus parlamendil saavutada ökoinnovatsiooni lisamine prioriteetsete investeeringute hulka, mida saab rahastada Euroopa Regionaalarengu Fondist.

Samuti võttis Euroopa Parlament 13. juunil 2017. aastal vastu seadusandliku resolutsiooni, milles käsitletakse kodumasinat energiämärgistuse lihtsustamist skaalal A–G, et võimaldada tarbijatel valida tooteid, mis vähendavad energiatarbimist ja energiaarveid.

Oma 4. juuli 2017. aasta resolutsioonis toodete kasutusea pikendamise ning sellega tarbijatele ja ettevõtetele kaasnevate eeliste kohta palus parlament komisjonil tõhustada toodete vastupidavust käsitleva teabe esitamist, kaaludes selleks vabatahtliku Euroopa märgise kasutuselevõtmist, mis hõlmaks eelkõige toode vastupidavust, ökodisaini, komponentide muutmise võimalusi kauba arenguga kaasas käimiseks ning parandatavust;

Juunis 2017 avaldas Euroopa Parlament keskkonnahoidliku riigihanke uuringu, milles vaadeldakse keskkonnahoidlike riigihangete praegust kasutust ja võimalusi ELis, lähtuvalt komisjoni ELi ringmajanduse loomise tegevuskavast ja selle järelmeetmena. Uuringus täpsustati keskkonnakasutuse kodanikele ning kasu nii tööhõivele kui ka majandusele tervikuna Euroopa tasandil. Selle põhjuseks on asjaolu, et Euroopa riikides on enam kui 25 % kogu tööhõivest avalikus sektoris. Igal aastal kulutab rohkem

kui 250 000 riigiasutust liidus ligikaudu 14 % SKPst teenuste, ehitustööde ja vahendite ostmisele. Avaliku sektori asutused saavad oma hankepoliitika kaudu ringmajandusele olulisel määral kaasa aidata, hankides keskkonnahoidlikumaid tooteid ja energiat, parandades kasutusotstarvet ja korduskasutust ning edendades suure väärtusega ringlussevõttu.

Georgios Amanatidis
05/2019

